

آزمون در آموزش زبان

علی صلحجو

آزمون در آموزش زبان. نوشته ربکا م. والت. ترجمه گیتی دیهیم، تهران، مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۷۲، ۲۶۴ ص.

در گذشته آموزش اهمیت بیشتری داشته است تا آزمون. اغلب به دنبال راههایی بوده اند تا مطلب را به بهترین نحو یاد دهند و کمتر نگران این بوده اند که آیا دانش آموز و دانشجو مطلب را درک کرده یا نکرده است. معمولاً می‌گویند با تکرار یا عرضه مطلب در حجمهای زیاد آن را در ذهن گیرنده جا بیندازند. آموزنده نیز چندان در این فکر نبود که دانسته‌های خویش را بیازماید و بیشتر به این می‌اندیشید که در صورت لزوم چگونه به بهترین صورت آموخته‌های خود را به دیگران بیاموزد.

بعدها متخصصان آموزش و پرورش متوجه شدند که آموزش نباید یک طرفه باشد. به عبارت دیگر، صرف درس دادن و به دنبال آن محول کردن تکلیفهای سنگین به دانش آموز تمام کار نیست. مدرس باید از جریان رشد یادگیری فراگیر باخبر باشد. به دنبال پیدا شدن این نیاز بود که ارزیابی مداوم فراگیر مطرح شد. در این میان از روانشناسی، بخصوص روانشناسی آموزشی، و زبانشناسی یاری گرفتند و اصول سنجش را معین کردند. مفاهیمی اساسی برای سنجش به میان آمد که به کمک آنها خطوط کلی ارزیابی علمی و عینی مشخص شد. آنگاه کتابهای زیادی در این زمینه نوشته شد و سنجش و ارزیابی و آزمون سازی خود به رشته‌ای تخصصی تبدیل شد. روشهای نوین آموزش نیازمند روشهای نوین سنجش بود.

آثار تاریخی یزد در مقاله «ساختمانهای یزد از دوره اتابکان تا روزگار تیموریان» است. این مقاله خلاصه‌ای از کتاب سه جلدی یادگارهای یزد است و طبعاً برای کسانی که نخواهند آن مجلدات مفصل را بررسی و مطالعه کنند این خلاصه مرجع بسیار مفید و مناسبی است. همچنین در بخش فرهنگ و ادبیات چند مقاله مفید به چشم می‌خورد از جمله نوشته‌ای از علی اصغر حکمت درباره شرف الدین علی یزدی و شرح حال جیحون یزدی به قلم حبیب یغمایی. نیز باید از تحقیق بسیار مفید حسین مسرت در خصوص روزنامه‌ها و نشریات یزد یاد کرد که طبعاً برای تدوین تاریخ مطبوعات ایران از مراجع دست اول شمرده خواهد شد و ای کاش برای مجلات و روزنامه‌های همه شهرهای ایران چنین تحقیق جامعی صورت می‌گرفت. آخرین بخش یزدنامه، حاوی چندین قطعه عکس نفیس قدیمی است که از میان اوراق خاندانهای کهن یزد به دست آمده و در هر مورد مرجع و نام نگهدارنده عکس یاد شده است.

یزدنامه گهگاه منتشر خواهد شد. فهرست مقالات جلد دوم در انتهای جلد اول به طبع رسیده و نوید آن را می‌دهد که جلد دوم نیز بزودی منتشر شود. انتشار یزدنامه را باید به فال نیک گرفت و انتظار داشت که در جلدهای دیگر به تاریخ و جغرافیای شهرهای پیرامون یزد چون اردکان، میبد، نغت، مهریز و بافق هم عنایت شود. تحقیقاتی که درباره این شهرها تاکنون انجام شده ناچیز است و به ویژه تاکنون در زمینه نهضت مشروطه در یزد و حوادث آن سالها مطلب کاملی منتشر نشده و حتماً باید یزدیان مطلع به این مهم بپردازند. این نکته را هم در پایان سخن شایسته یادآوری می‌داند که خوب است ایرج افشار که مطالعات و تحقیقات وسیعی درباره یزد انجام داده و صاحب اطلاعاتی بس وسیع است و تقریباً همه متون مربوط به این شهر را با روشی محققانه به طبع رسانده خود به تألیف کتابی درباره تاریخ اجتماعی، اقتصادی و سیاسی یزد بپردازد و با این کار دین خود را به سرزمین اجدادش ادا نماید. طبعاً تنظیم و تدوین این کتاب با وجود کثرت منابع و مآخذ، امری دشوار و وقتگیر است و مجال وسیعی می‌طلبد اما جامعه کتابخوان ایران همواره این انتظار را از محققانی چون افشار خواهد داشت.

در زمینه آزمون، به معنای علمی و کنونی، مطلب چندانی در زبان فارسی نداریم، و این تا حدودی عجیب می‌نماید؛ زیرا دانشگاه‌های ایران سالهاست که به گرفتن دانشجو و در نتیجه به ساختن تست‌های گوناگون، چه برای قبل از ورود و چه به عنوان امتحان ورودی کنکور، اشتغال داشته‌اند و به نظر می‌رسد قاعدتاً می‌بایست به اصول نظری این کار نیز توجه شده باشد. کتاب آزمون در آموزش زبان اولین کتابی است که اختصاصاً در زمینه آزمون در آموزش زبان خارجی و زبان دوم به زبان فارسی ترجمه شده است و در نتیجه برای دست‌اندرکاران این رشته جدید مغتنم خواهد بود. کتاب آزمون در آموزش زبان نه فصل دارد که به دو بخش تقسیم شده‌اند. در بخش اول اصول و روش مطرح شده و در بخش دوم روش‌های ارزیابی تشریح شده است.

فصل اول درباره آزمون و نقش آن در کلاس درس است. هدف‌های درازمدت و کوتاه‌مدت آموزش زبان و گونه‌های آزمون نظیر آزمون پیشرفت و آزمون موفقیت و آزمون مهارت تشریح شده است و تفاوت آزمون و آزمونک نیز در این فصل مشخص شده است.

در فصل دوم روش ساختن آزمون آمده است. در این فصل درباره ترتیب دادن برنامه‌ای کارا برای ساختن و دادن آزمون توصیه‌هایی شده است. اصطلاحات مربوط به این رشته نظیر فقره (پرسش کامل یا آزمونی در مقیاس کوچک)، ریشه، گزینه، پاسخ، شق، گولزن و گیج کن تعریف شده است. فقره قطعه‌متن، فقره مجزا، فقره‌های همراه با محرک دیداری، روش تنظیم برگه پاسخنامه و ارائه نمونه‌هایی از آن مطالب دیگر این فصل است. فصل سوم به کاربرد آزمون اختصاص یافته است. نوع آزمون‌های لازم برای آموزش زبان خارجی در دبستان و دبیرستان و کالج مشخص شده است. در این فصل با آزمون‌های انجام شده در آزمایشگاه زبان و محاسن و معایب آن آشنا می‌شویم. انواع آزمون‌های مربوط به شنیدن، سخن گفتن، خواندن و نوشتن از دیگر مباحث این فصل است.

فصل چهارم - ارزیابی نتایج آزمون‌های کلاسی - از فصل‌های اساسی و مهم و پر مطلب این کتاب است. در این فصل آزمونی فرضی شامل ۹۰ فقره پرسش، که به ۵۱ شاگرد داده شده، بررسی می‌شود. تعیین دامنه آزمون از طریق مشخص کردن بالاترین و پایین‌ترین نمره، مشخص کردن کیفیت توزیع بقیه نمره‌ها در درون این دامنه، پیدا کردن متوسط نمره و میانگین نمره، توضیح اشتباه استاندارد یا تخمین آماری اختلافی که باید در نمره‌های يك آزمون انتظار داشت، تعیین حدمیانۀ انحراف تعدادی از نمره‌ها از متوسط نمره یعنی تعیین انحراف استاندارد از مطالبی است که در این فصل توضیح داده شده است. دو مفهوم بنیادی

سنجش - اعتبار و پایایی - از مطالب مهم این فصل است: آزمون باید چیزی را بسنجد که برای سنجش آن ساخته شده است و باید نمره‌ای به دست دهد که بتوان به آن اعتماد کرد. آزمون یادآوری (recall test) در برابر آزمون بازشناسی (recognition test)، آزمون سرعت در برابر آزمون توانایی، نیز در این فصل تشریح شده‌اند. در مجموع، پیشنهاد‌های بسیار مفیدی برای ساختن آزمون در این فصل گرد آمده است.

آزمون شنیدن در فصل پنجم بررسی شده است. شنیدن برای بومی زبان عملی طبیعی و یکپارچه است اما شاگرد مبتدی در شنیدن زبان خارجی باید در سه زمینه جداگانه بازشناسی و نگهداری و دریافت مهارت پیدا کند. آزمون‌هایی که از طریق آنها می‌توان پی برد که آیا این مهارتها حاصل شده است یا نه باید بسیار دقیق باشد. آزمون به کمک حرکات بدن (دادن دستورهای نظیر بالا بردن دست چپ)، آزمون به کمک نقاشی، فقره‌های تصویری همراه با قطعه متن، تقابل آواهای زبان مادری و خارجی و تشخیص آواهای زبان خارجی، آزمون آهنگ گفتار، آزمون تکیه، درک شنیداری در سطح واژگان و دستور، آزمون شنیدن اخبار رادیویی و گفتگوی سریع از مباحث این فصل است.

فصل ششم به بحث درباره آزمون سخن گفتن اختصاص دارد. از آنجایی که هدف برنامه زبان آموزی سمعی و شفاهی ایجاد ارتباط با دیگران است پرورش عادات درست سخن گفتن بسیار مهم است. در کلاس زبان انتظار می‌رود که شاگرد تلفظ صحیح و الگوهای درست سخن گفتن را بیاموزد. هرچند وضعیت کلاس درس از لحاظ ایجاد موقعیت‌های واقعی ارتباط مانند زندگی واقعی نخواهد بود، چنانچه مقصود آموختن ایجاد ارتباط باشد، آزمون‌ها نه تنها باید بیان درست را ارزیابی کند بلکه باید راحتی و روانی در ایجاد ارتباط را هم بیازماید. سنجش مهارت سخن گفتن کاری سخت و وقت‌گیر است و تنها با انتخاب فقره‌های درست و بجا می‌توان از زحمت این کار کاست. معلم می‌تواند با گوش دادن به گفته‌های شاگردان خود در آزمایشگاه زبان مرتباً آنها را بسنجد. چنانچه آزمون‌های سخن گفتن خوب تنظیم نشده باشد، چه بسا دو معلم به يك گفته واحد نمره‌ای متفاوت بدهند. برای افزایش پایایی آزمون چه بسا بهتر باشد جنبه‌های گوناگون گفتار، مانند روانی، آهنگ و ادای صامت یا مصوتی خاص، هر يك جداگانه، سنجیده

شود. معلم باید زمینه‌های مشکل دار را مشخص و همانها را آزمون کند. آزمونهای سخن گفتن باید شامل همه مواردی باشد که شاگرد ناخود آگاه می‌کوشد تا عاداتهای گفتاری زبان مادری را به زبان خارجی انتقال دهد. مثلاً یکی از عاداتی که شاگردان امریکایی به هنگام آموختن زبانهای اسپانیایی و فرانسه و آلمانی گرایش به انتقال آن دارند تخفیف تلفظ مصوت‌های بی تکیه است. پیش از آنکه معلم به ساختن آزمونهای مربوط به تلفظ بپردازد باید فهرست اشکالهایی را که زبان آموز ممکن است با آنها روبرو شود پیش روی خود داشته باشد. از آنجایی که مقصود از آزمون سخن گفتن ارزیابی توانایی سخن گویی هر یک از شاگردان است، این آزمون باید برای هر یک از آنها جداگانه اجرا شود. آزمون جامع سخن گفتن شامل چندین بخش است که هر کدام جنبه‌ای خاص از سخن گفتن را ارزیابی می‌کند. اگر آزمون در آزمایشگاه زبان اجرا شود راهنماهای شفاهی (انواع پرسش) را باید قبلاً ضبط کرد. آزمون سخن گفتن حتی الامکان باید طوری طرح ریزی شود که اجرای آن برای زبان آموز تجربه‌ای رضایت بخش باشد.

آزمون خواندن موضوع فصل هفتم است. از آنجایی که همواره هدف نخبگان جامعه از آموختن زبان تسلط بر ادبیات بوده است، در برنامه‌های تدریس زبان خارجی عملاً واژه‌های «زبان» و «ادبیات» یکسان تلقی شده و شنیدن و سخن گفتن محصول فرعی خواندن به شمار رفته است. درس قرائت نباید با «ترجمه» اشتباه شود. درس قرائت و درک متن را نمی‌توان از طریق ترجمه سنجید. چنین آزمونی آزمون فهم مطلب نیست بلکه آزمایش رمزگشایی و علامت برگردانی است که به کمک فرهنگ لغتی مطلوب و مختصری نیروی تخیل می‌توان آن را انجام داد. برای کسب مهارت در فهم مطلب باید با دو عنصر ساختمانی اساسی زبان یعنی ساخت و واژگان آشنا بود و در نتیجه برای ارزیابی توان زبان آموز در فهم مطلب باید این دو عنصر را در نظر داشت. یکی از اولین آزمونهای پیش از یادگیری مطالعه شناسایی واژه‌های نوشته شده مربوط به تصویری آشناست. تهیه آزمون برای زبانهایی مانند آلمانی و اسپانیایی که بین خط و تلفظ آنها تفاوت زیادی نیست آسانتر از این کار برای زبان فرانسه است. چنانچه شاگرد قبل از خواندن سخن گفتن را آموخته باشد، می‌توان قدرت او را در مرتبط ساختن این دو نظام سنجید. معلم باید به کمک فقره‌های چند گزینه‌ای، مهارت شاگردان را در فهم مطلب، بدون در نظر گرفتن مهارت آنان در نوشتن، بسنجد. صورت چنین آزمونهایی باید تازه و ابتکاری باشد. فقره‌های درست - نادرست، مناسب - نامناسب، فقره‌های تکمیل کردنی، و فقره‌های مربوط به ادامه فکر و دنباله گفتگو از جمله این گونه

آزمونهاست. در این فصل انواع گوناگونی از فقره‌های مربوط به ساخت و واژگان برای سنجش مهارت در مطالعه آمده است که معلمان زبان می‌توانند از آن الهام بگیرند و نمونه‌هایی برای کلاس تنظیم کنند.

فصل هشتم به آزمون نوشتن اختصاص دارد. نویسنده معتقد است که نوشتن در میان مهارت‌های چهارگانه زبان - گفتن، شنیدن، خواندن، نوشتن - بحق پیچیده‌ترین و پرظرافت‌ترین آنهاست. آزمونهای نوشتن باید طوری ساخته شود که جنبه‌های گوناگون پیشرفت شاگرد در جهت فراگیری این مهارت را بسنجد. شاگردان به کمک تجارب خود در املا درمی‌یابند که نوشتار ممکن است نسخه برداری بسیار ناقصی از گفتار باشد و به اصطلاح بین حروف و آوای زبان هماهنگی نباشد و در نتیجه در روبرو شدن با زبان خارجی به چنین پیش‌زمینه‌ای مجهزند. زبانهای بیگانه‌ای که در امریکا تدریس می‌شود، همانند خود انگلیسی، صورت گفتاری مختصر شده‌ای دارد که خط نمی‌تواند آن را دقیقاً نشان دهد. مثلاً بسیاری از امریکائیان می‌گویند *Ya gonna come?* اما می‌نویسند *Are you going to come?*. همینطور آلمانیها آنچه را *Ich habe es nicht* (من آن را ندارم) می‌نویسند، *Chaps nicht* تلفظ می‌کنند. قواعد سجاوندی نیز در ذهن زبان آموز زمینه دارد، چون قبلاً در زبان مادری با آن آشنا شده است. اما زبان آموز متوجه می‌شود که هر چند نشانه‌های آن در زبان مادری (مثلاً انگلیسی) با زبان آلمانی (زبان خارجی) یکسان است، نظام کاربردی آن در آلمانی بسیار دقیقتر از انگلیسی است و برعکس در زبان اسپانیایی، هر چند آزادی بیشتری در این زمینه وجود دارد، نشانه‌هایی وجود دارد که انگلیسی زبان باید آنها را یاد بگیرد. آزمونهای مربوط به املا و نگارش و سجاوندی باید طوری تنظیم شود که نمودار توانایی زبان آموز در این عرصه‌ها باشد.

فصل آخر درباره آموزش فرهنگ و ادب و طرز سنجش آن است. از آنجایی که زبان مظهر بلا فصل فرهنگ است، بدون آگاهی از زبان یک جامعه نمی‌توان آن جامعه را به درستی درک کرد. به قول نویسنده، خوشبختانه بسیاری از عناصر ارزشمند آثار ادبی از صافی ترجمه رد می‌شود، و گرنه شمار معدودی از امریکائیان می‌توانستند با انجیل، هزار و یکشب، جنگ و صلح و

ویرایش دوم «واژگان ریاضی»

مجید ملکان

واژگان ریاضی (فارسی-انگلیسی / انگلیسی-فارسی). گردآوری و تدوین: محمد باقری (ویرایش دوم)، تهران، انتشارات فرهنگان، ۱۳۷۲، ۴۴۵ صفحه، ۵۶۰ تومان.

ویرایش اول واژگان ریاضی در سال ۱۳۶۳ و در حالی منتشر شد که تنها منابع موثق برای واژه‌های ریاضی فرهنگ سه زبانه الیزابت فرانسون (۱۳۴۷) و واژه‌نامه ۲۷ صفحه‌ای انجمن ریاضی ایران (۱۳۵۹) بود و این هر دو نایاب بودند.* به این ترتیب واژگان ریاضی با مجموعه معتناهی از واژه‌های ریاضی در دهه شصت خدمتی به اهل علم کرد که فراموش ناشدنی است. اینک با انتشار ویرایش دوم کتاب در دورانی که کار تهیه واژگان نظم و نسقی تازه یافته است و واژگان ریاضی نیز تنها مرجع موجود در رشته ریاضی نیست، جا دارد نگاه دقیق‌تری به این کتاب بیندازیم.

ابتدا به تغییراتی که در ویرایش دوم صورت گرفته اشاره‌ای می‌شود که عبارت است از: الف) اضافه شدن چهار منبع به منابع کتاب که سبب شده است مدخلهای کتاب از ۸۹۳۳ در ویرایش اول به ۱۰۴۳۱ مدخل در ویرایش دوم برسد؛ ب) تصحیح اشتباهات املائی ویرایش اول؛ ج) تصحیح نابجاییهای الفبایی ویرایش اول و در پیش گرفتن ترتیب الفبایی اسلوبی برای واژه‌یاب فارسی؛ د) اتخاذ شیوه درستی برای نحوه تکرار واژه‌ها که در ویرایش اول رعایت نشده بود؛ ه) کاستن از واژه‌های غیر ریاضی نسبت به ویرایش اول؛ و) افزودن راهنمای واژه‌یاب در سرفصلهای کتاب؛ ز) نقل نکردن علامت تکرار واژه از ستونی به ستون بعد که کار خواننده را آسان‌تر می‌کند؛ ح) افزودن مقدمه‌ای که به استفاده از کتاب کمک زیادی می‌کند؛ ط) در نهایت حرف‌فچینی، صفحه‌آرایی و چاپ آراسته‌تر این ویرایش که علاوه حاشیه:

* البته فرهنگ ریاضیات افشین آزادمنش، فرهنگ ریاضیات مصور هاشم ایزدی‌فر، فرهنگ لغات ریاضی اکبر جوزانی و همایون خسروی، فرهنگ ریاضیات روبرت قوطانین، اصطلاحهای ریاضی دانشگاه آزاد ایران، فرهنگ ریاضیات روبن ملامد از جمله کتابهای دیگری هستند که در دهه چهل و پنجاه در این زمینه منتشر شدند و همگی نایاب‌اند.

آثار داتنه آشنا شوند. با اینهمه، شاگردی که تقریباً به اندازه يك اسپانیایی زبان بر این زبان تسلط دارد، به هنگام خواندن آثار کالدرون، در مقایسه با آنها که باید به ترجمه اکتفا کنند و یا به کمک فرهنگ لغت به کندی متن را بشکافند، مزیتی بارز دارد، چون می‌تواند از عناصر ترجمه‌ناپذیر نیز آگاه شود و لذت ببرد. نویسنده معتقد است که روزگار آموزشهای طوطی‌وار پایان یافته است و پرسشهایی نظیر «پنج بنای تاریخی پاریس را نام ببرید» نمی‌تواند نشانه اطلاع از فرهنگی بیگانه باشد. مطالب مربوط به فرهنگ خارجی باید با فعالیتهای کلاس درآمیزد. معلم باید با انواع فقره‌هایی که در آزمونهای استاندارد شده به کار می‌رود آشنا باشد و بتواند آنها را در چارچوب آزمونهای چندگزینه‌ای جای دهد. شاگردان زبان خارجی، از همان ابتدای کار، متوجه تفاوت‌های موجود بین روش زندگی خود و روش زندگی مردمی که زبانشان را می‌آموزند می‌شوند و بتدریج با مفهوم پیچیده فرهنگ آشنا می‌شوند. در این زمینه باید آزمونهایی طرح‌ریزی کرد که نشان دهد آیا زبان آموز این تفاوت‌های فرهنگی را درک کرده است یا نه. مثلاً از زبان آموز آلمانی، و در حقیقت از فرهنگ آموز، سؤال می‌شود که آیا جمله «آقای براون برای صبحانه آب پرتقال و ژامبون و تخم مرغ نیم‌رو و خورده» در فرهنگ آلمانی طبیعی است یا نه. او باید بتواند پاسخ درست دهد. تهیه آزمونهای چندگزینه‌ای برای سنجش معلومات شاگرد در ادبیات و فرهنگ کاری است سخت و در عین حال لذت‌بخش. از شاگرد می‌خواهند که نویسنده‌ای را وصف کند یا مأخذ قطعه متنی را بازشناسد. برای آزمون مهارت شاگرد در تحلیل ادبی از يك گزیده کوتاه ادبی همراه با شماری از فقره‌های چندگزینه‌ای استفاده می‌کنند. فقره‌هایی که در آنها از شاگرد می‌خواهند دو چیز را با هم مقایسه کند معمولاً مفید و مؤثر است، زیرا شاگرد وادار می‌شود برای دستیابی به نتیجه‌ای قابل قبول درباره خواننده‌های خود بیندیشد. در این فصل انواع آزمونهایی که از طریق آنها می‌توان میزان دانش زبان آموز را درباره ادب و فرهنگی بیگانه سنجید آمده است. کتاب، در مجموع، حاصل تجربیات کسی است که سالها در رشته آموزش زبان دوم کار کرده است. خانم ربکا والت در زمینه مسائل مربوط به آزمون زبان خارجی سرشناس است و، با استفاده از دستاوردهای زبان‌شناسی و براساس فرضیه‌های سنجش جدید و با توجه به مبانی روان‌شناختی، اصول و فنون گوناگون و تازه‌ای برای ساختن و انجام آزمون و سنجش مهارتهای چهارگانه زبان عرضه می‌کند. خواندن این کتاب برای معلمان زبان، به‌ویژه برای آنهايي که می‌خواهند به کمک روشهای نوین آموزش به هدفهای تازه دست یابند، ضرورت دارد. واژه‌نامه و بخصوص فهرست راهنمای کتاب بر فایده آن بسیار افزوده است.